

ATSPĒRIENS LATVIJA
2030

Tematiskā darbnīca

CILVĒKKAPITĀLS UN IZGLĪTĪBA

Diskusijas materiāls

Latvijas iedzīvotāju skaits turpina samazināties, un sabiedrība arvien straujāk noveco. Šobrīd mēs katru mēnesi zaudējam 700–1000 cilvēku, un prognozes liecina, ka 2030. gadā iedzīvotāju vecumā virs 80 gadiem būs vairāk nekā pirmsskolas vecuma bērnu un puse iedzīvotāju būs vecāki par 45 gadiem. Ilgtspējīgas attīstības izaicinājums ir rast veidu, kā palielināt darbaspēka produktivitāti un nodrošināt dzīves kvalitāti apstākļos, kad pieaug iedzīvotāju novecošanās, emigrācija, demogrāfiskā slodze, kā arī samazinās skolēnu un studentu skaits mācību iestādēs. Pašlaik izvirzītie nacionāli stratēģiskie uzstādījumi tautsaimniecības izaugsmi un sabiedrības attīstību saista tieši ar cilvēkresursu attīstību. Neko nedarot, šie procesi neizbēgami mazinās Latvijas galvenā resursa – cilvēkkapitāla – vērtību.

Demogrāfiskais spiediens pastiprina izmaiņas arī globālās ekonomikas struktūrā. Līdzīgi kā citās valstīs, izglītības pieejamība un kvalitāte ir būtiski izaicinājumi cilvēkkapitāla attīstībai Latvijā. Globālā, inovatīvā ekonomika pieprasa jaunas iemaņas un kompetences, pielāgošanās nemitīgām darba tirgus prasību izmaiņām rada vajadzību regulāri „atgriezties skolas solā”. Savukārt tas ir jautājums par finanšu un cilvēkkapitāla efektīvu izmantošanu valstī. Īpaši aktuāli kļūst jautājumi par izglītības sistēmas pieejamību un piemērotību darba tirgum. Viens no būtiskākajiem izglītības kvalitātes rādītājiem ir absolventu atbilstība darba tirgus prasībām. Mūsdienās šī atbilstība ietekmē gan cilvēku iespējas iekļauties darba tirgū, gan veidot veiksmīgu karjeru mainīgu tehnoloģiju un inovatīvas ekonomikas apstākļos.

Varam gaidīt demogrāfijas un izglītības sistēmas krīzi, jo nebūs, kas strādā un mācās. Varam arī izmantot šo situāciju pozitīvi – ražīguma celšanai, pilnīgākai iedzīvotāju integrācijai darba tirgū un investīcijām izglītības reformā, lai uzlabotu valsts ārējo konkurētspēju, izglītības atbilstību tirgus vajadzībām.

Jautājumi diskusijai

1. Cilvēkkapitāla izmantošanas ziņā Latvija ir viena no vadošajām (5. vietā) Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm. Tomēr nereti augsta nodarbinātība nenozīmē augstāku cilvēkkapitāla produktivitāti. Ņemot vērā sabiedrības novecošanos, viens no efektīvākajiem līdzekļiem, kā kāpināt cilvēkkapitāla produktivitāti, ir profesionālā tālākizglītība, ar kuras palīdzību var uzlabot tautsaimniecībai nepieciešamo iemaņu apgūšanu cilvēkiem, kuri vecāki par 35–40 gadiem. **Kādi pasākumi jāveic, lai sekmētu vecāku cilvēku iesaistīšanos profesionālās tālākizglītības procesā? Kādi ir iespējamie mehānismi vecāku cilvēku pilnīgākai un ražīgākai integrācijai darba tirgū? Kādas būtu perspektīvākās nozares, kurās iesaistīt vecākus cilvēkus?**
2. Izmaiņas darba tirgū pieprasa reformas darba tirgus institūcijās. Darba algai jau tuvākajos gados precīzāk jāatspoguļo produktivitātes pieaugums gan uzņēmumu un nozaru griezumā, gan privātajā un publiskajā sektorā. Tiek skaidrots, ka saiknei starp nodokļu maksājumiem un pabalstu sistēmu jāsekmē intensīvāka līdzdalība darba tirgū un karjeras izaugsme. Ievērojama loma tiek piešķirta arī jaunām nodarbinātības shēmām – attālinātā un nepilna darba laika iespēju izmantošanai uzņēmumos un organizācijās. Nepieciešams arī izvērtēt, kādu lomu darba tirgū spēlē diskriminācija pret veciem cilvēkiem un iedzīvotājiem ar kustības traucējumiem. **Kādus mehānismus izmantot, lai veicinātu darba produktīvātes atbilstību darba algai gan privātajā, gan publiskajā sektorā? Cik lielā mērā darba devēji Latvijā ir ieinteresēti attālinātā darba un nepilna laika darba iespējās? Kādā veidā veicināt darbinieku tālākizglītību? Kādas ir lielākās barjeras, lai darba tirgū iesaistītu iedzīvotājus ar kustību traucējumiem?**
3. Lai ilgtermiņā attīstītu cilvēkkapitālu un nodrošinātu iedzīvotāju spēju veidot veiksmīgu karjeru mainīgu tehnoloģiju un inovatīvas ekonomikas apstākļos, tiek uzskatīts, ka prioritāri jāinvestē vispārējā izglītībā (pirmsskolas, pamatskolas un vidusskolas). Pētījumi liecina, ka valstis, kas mērķtiecīgi investē pirmsskolas vecuma bērnu izglītībā, uzrāda ne tikai daudz labākus skolēnu panākumus pamata un vidusskolas līmenī, bet arī lielāku vienlīdzību sabiedrībā. **Kādiem būtu jābūt prioritāriem pasākumiem pirmsskolas un pamatskolas izglītības mācību iestāžu un procesu pilnveidošanai? Kāda ir profesionāli izglītojošo mācību iestāžu nākotnes perspektīva un nozīme darba tirgū tuvākajā desmitgadē?**
4. Eiropā jau tagad tiek novērota un nākotnē pastiprināsies lauku teritoriju depopulācija. Teritoriāli nelīdzsvarota demogrāfiskā situācija vērojama arī Latvijā. Pašreizējie attīstības uzstādījumi paredz vienmērīgu teritoriju attīstību, taču nākotnē tā var būt apgrūtināta, jo visos Latvijas reģionos, izņemot Rīgu un tās tuvāko apkaimi, sagaidāms iedzīvotāju skaita samazinājums. Būtiski ir atbildēt uz jautājumu, kā var notikt vienmērīga Latvijas telpiskā attīstība nevienmērīgas demogrāfiskās situācijas apstākļos? **Kā reaģēt uz lauku teritoriju depopulāciju? Kā sekmēt mūžizglītības un profesionālās tālākizglītības attīstību reģionos un tās piemērotību darba tirgum?**